

Benoît Vitkine

Moskva, livet i en bubbla, långt från kriget

Ur *Le Monde*, 18 juni 2023

I den ryska huvudstaden är barer och restauranger fullsatta, gatufestivalerna ynglar av sig, allt i ett försök att maskera en annan verklighet, alls inte lika behaglig.

Det här är vad yttersta frontlinjen i kriget i Ukraina liknar: bänkar i solen där unga par läppjar på latte, lekplatser fulla av barnskrik, väl underhållna promenadstråk där gamla damer promenerar sina hundar med små lugna steg. Fackföreningsgatan 98, en halvtimmes tunnelbaneresor från centrum av Moskva, består av de höghus som är så typiska för utkanterna av den ryska huvudstaden, charmlösa byggnader längs en oändlig sexfilig väg. Men bullret från megastaden med 13 miljoner invånare är dämpat och stör inte försommarlugnet.

Det var också på den adressen som en drönare slog ned i gryningen den 30 maj – den som hamnade närmaste centrum av staden av det tjugotal som sköts ned samma dag. Drönaren krossade fönstren till en lägenhet på sextonde våningen för att sedan hamna i vardagsrummet, utan att explodera eller skada någon. ”De tre första dagarna efteråt tänkte jag inte på något annat”, medger Alexej K, en av de boende som denna söndag i början av juni ser sin son leka på en ultramodern anläggning. ”Hur ska man få ett barn att förstå något sådant? Och sedan avtar oron. De ramlar aldrig ner två gånger på samma ställe, sägs det ju ...”

För att motivera små eller stora provningar har ryssarna i årtal oupphörligt repeterat: ”Stabilitet framför allt” eller ”Så länge det inte blir krig ...”. Idag kan det vara en ukrainsk skyttegrav som bestämmer om stabiliteten och kriget ska börja knacka på fönstren hos Moskvaborna. Och ändå fortsätter invånarna i huvudstaden att bara rycka på axlarna. Envishet? Flegma? Apati? Undergivenhet? Man tror inte sina öron när man hör Irina G, pensionär ute på snabbpromenad: ”Det är långt borta, allt det där!” Ändå bor hon bara fyra våningar från där drönaren slog ned. Men just den natten sov ju den gamla damen över på sin datja, utanför Moskva. Långt ifrån med andra ord.

En hyper-uppkopplad huvudstad

Som förklaring till det som händer använder Irina G och hennes man samma uttryck: ”Vi bombarderar dem, de bombarderar oss ...” Ett konstaterande utan någon värdering i. Ingen skulle drömma om att, i likhet med vad de styrande gör efter varje incident på ryskt territorium, tala om ”ett terroristangrepp”. Ett och ett halvt år efter att invasionen startade har den ”militära specialoperationen” kort och gott blivit en del av vardagen, en verklighet man får hantera. Här är inte tal om moral eller höga principer. ”Det är inte första gången jag är med om något omskakande”, säger Irina G och räknar upp Sovjetunionens fall, finanskrisen 1998 och att en av hennes söner dött.

Bara en ung man ute med sin hund vågar sig på en kommentar av politisk karaktär: ”Det här måste det bli slut på. Det bästa hade varit att det aldrig börjat ...” Rädslan är ett annat inslag: ett sådant uttalande kräver en hel del djärvhet. Moskvabor har blivit arresterade och dömda för att ha gjort liknande kommentarer till journalister, andra har blivit angivna för artiklar de läst på sin mobiltelefon i tunnelbanan. Bland dem som stöder kriget är frispråkigheten större. En kvinna ute med sitt barnbarn ler glatt när hon citerar president Vladimir Putins hot om kärnvapenkrig. ”Vi kommer att hamna i paradiset medan ni [i Väst] kommer att förgås.”

Allt är upplagt för att huvudstadens invånare ska stanna kvar i sin bubbla. ”Långt borta”, som Irina G säger. Den 30 maj tog det bara några timmar för de kommunala myndigheterna att sopa undan spåren efter de tjugotal drönare som slagit ned. Den ryska huvudstaden förfogar

över en betydande budget (sex gånger större än i Paris) och en ytterst effektiv kommunal service. Under tjugo år har livskvaliteten i huvudstaden tagit ett rejält språng framåt och varken kommunen eller medborgarna vill se de landvinningarna dunsta bort.

I motsats till många andra ryska städer har Moskva inget behov av att fylla det offentliga rummet med påminnelser om kriget. Bokstaven "Z", symbol för invasionen, syns sällan till på offentliga byggnader. I en del fall har de boende klagat ... Sanningen är att bokstaven också försvunnit från privatbilarna. Betyder det att stödet för "den militära specialoperationen" håller på att mattas av? Förmodligen inte: symbolen har aldrig blivit allmänt anammad: denna latinska bokstav har förefallit för exotisk, för aggressiv. Den syns oftare ute i landet, och vanligen då på enklare fordon än på stora bilar av tyskt fabrikat, ofta tecken på moskovitisk rikedom.

Det mest påtagliga tecknet på att något händer "långt borta" är värvningsaffischerna, enorma affischtavlor längs vägarna, för armén och mer sällan för legosoldaterna i Wagnergruppen. En lite mindre version finns i alla varuhus, både de som hipsters frekventerar och där migrantarbetarna fylkas. Omöjligt för ägarna att säga nej. "Anslut dig till de dina", "gör något av ditt liv" ... och inte minst löften om en lön som överträffar allt: 204 000 rubel minimum (cirka 2 220 euro) när medianlönen i Ryssland ligger på 44 000 rubel (480 euro).

På andra affischtavlor lovordas "Rysslands hjältar", enorma porträtt av ett ansikte, ett namn, en gradbeteckning ... och en QR-kod, helt outhärlig i en hyper-uppkopplad stad. Det fåtal nyfikna som scannar in koden får inte sitt lystmäte: detaljerna är magra och tycks hämtade direkt från scenariot till en sovjetisk krigsfilm: "Löjtnant Ivan Rebrov räddade sin enhet genom att förstöra två stridsvagnar med sin granatkastare." Framför allt får man inget veta om hur det gått för dem som Ryssland kallar sina "hjältar". Har de stupat eller är de i livet?

Gråzon

Från den ryska huvudstaden liknar kriget också ett ingenmansland, en gråzon: överallt och osynligt; dygnet runt vrålas det om det på tv, men inget hörs i samtalen på gatan, på kaféer. Försiktigheten, åter, men inte bara. På ett förortståg i slutet av maj, en pensionär med sin svärdotter på väg till Moskva. Plötsligt blir rösterna inte dämpade, en dispyt: "Nazister", "Nato", "Butja" ... Den äldre är för kriget, den unga emot, som fallet så ofta är. Det hela varar fem eller tio minuter, sedan tystnar de. Vad ska det tjäna till att hålla på? Allt har blivit sagt, positionerna är välkända, idisslade hundratals gånger sedan den 24 februari 2022, dagen då invasionen började ... Och sen måste man ju kunna leva. Ska man bli ovänner om något som man ändå inte kan påverka, kanske rent av farligt? Bättre då att tuga, samma tuggande som familjer under decennier av sovjetvälde var tvingade till om vad som hänt familjemedlemmar som slitits ur sängen mitt i natten. På förortståget återgår konversationen till det normala: "Har du sett så vackra syrenerna är i år?"

Man måste ju kunna leva, vända ryggen till, det är just vad 52-åriga Olga K, anställd i förvaltningen på en skola, gör. I början av maj tvingade ledningen för skolan henne utan förvarning att patrullera nattetid runt den byggnad där hon arbetar. Uppgiften: att meddela varje incident, spana mot skyn efter drönare eller eventuella skärvor som hamnat på marken. Moskva höll på att förbereda sig för att fira 9 maj, den högtid som Vladimir Putin dyrkar. Tusentals tjänstemän i huvudstaden blev rekviderade.

"Alla förstod ju att det var fullständigt meningslöst, men ingen tordes diskutera. Det är precis som när man kräver av oss att delta i organisering av val eller ta ett foto av vår egen valsedel. Kommer det en order så följer man den. Annars ryker våra bonus", säger Olga K. De bonus som utgick för nattpatrullerna i maj var exceptionellt höga: 7 000 rubel (76 euro) för tolv timmars patrullering, från klockan fem på eftermiddagen till fem på morgonen. En stor del av

den inkomst Olga K har hänger på den sortens bonus, som ledningen fördelar efter eget godtycke, eller mer oväntade inkomstkällor som att sälja metaller svart. Och så kriget ... ”Folk dör, jag tycker inte om det”, säger hon bara, en formulering som är försiktig och heltäckande. Den verkliga ”tragedin”, säger hon, är ledigheten i början av maj, något heligt för ryssarna men som de gick miste om i år. Normalt vid den tidpunkten far Olga K ut till sin datja och sin trädgård, hennes kungarike – där hon, medger hon, inte behöver tänka på nånting.

Egoism? Hur ska man kunna veta? Är de likgiltiga de grupper av ungdomar som obekymrat dricker på Pokrovkagatan, en av de stora artärerna i Moskva och där restauranger och kaféer på modet ligger tätt? Leendena och de lätta sommarkläderna kan vara bedrägliga. Utanför en bar exploderar en ung man nästan: ”Jag har blivit osams med hela min familj och många av mina vänner för att jag är emot kriget; många av mina närmaste har lämnat landet; jag vill åtminstone kunna dricka ett glas med folk som tycker likadant som jag ... Det går ju inte att sitta och gråta hela tiden.”

Upptäcka patriotismens glädje

Längre bort, utanför en koreansk street food-restaurang, som är fullsatt för jämnans, erkänner en ung kvinnlig student omedelbart: sedan ett och ett halvt år tittar hon inte längre på nyheterna, hon har till och med sagt upp abonnemanget på de nyhetskanaler hon tidigare följde via *Telegram*. Visst, säger hon, är det så att det inte går att lita på televisionen, men: ”Allt det där är för plågsamt, och sen är det omöjligt att kunna veta vem som har rätt, vi är inga experter”. En tredje, vars blåa hårfärg skulle kunna antyda avvikande åsikter, svarar undvikande: ”Jag bryr mig inte om politik”. Däremot har hans kusin blivit mobiliserad.

På kvällen, i köken i Moskva, diskuterar man fritt om läget i landet, att det håller på att spåra ur. Och på morgonen förmanar man barnen innan de går till skolan: absolut ingenting säga, inte ens ställa någon fråga under lektionerna i patriotism, ett nytt ämne i skolorna, där man utan ände mal på om Rysslands kamp mot de fascistiska horderna. Alldeles i början gick det att kringgå, att hitta ursäkter för att hålla sig undan; idag blir föräldrar, eller lärare som tredska, angivna om de inte låter sina barn gå på de lektionerna.

Det går heller inte att säga vad som finns bakom dessa röd-blå-vita fanor som svängs av de församlade vid patriotiska evenemang anordnade av federala eller kommunala myndigheter. En del statstjänstemän eller anställda vid storföretag skickas dit i busslaster av sina chefer. Också de måste ta ett foto av sig själva för att bevisa att de varit på plats; några säger sig vara helt likgiltiga för Ukrainas öde eller hur makten utnyttjar deras foton. Andra är verkligt entusiastiska: Rysslands starka återkomst på den internationella arenan är något att fira, man tar med sig sina barn för att låta den upptäcka patriotismens glädje. Utpekandet av Väst som huvudfiende har gjort sitt till och fått befolkningen att hålla leden.

”Parallell import”

Bruset i Moskva är heller inget som gynnar någon eftertanke. Kriget har inte lett till någon sådan, inte heller polisnärvaron som tiodubblats sedan februari 2022, eller att hundratusentals av de mest kvalificerade ungdomarna gett sig av. Megastaden tycktes bara ett kort tag vara lite bekymrad, i september i samband med mobiliseringen. Då kunde man mitt i staden se uråldriga bussar köra män till militärbaser och gråtande par. Och under några veckor tycktes det vara mindre med karlar just på restaurangerna. Företag som inte var speciellt förtjusta i att se manliga anställda ge sig av uppmanade dem i stället att arbeta på distans. Folk tycktes mer allvarliga.

Men sedan återgick livet till det normala och det planterades blommor i parkerna. På våren sattes arméer av migrantarbetare, de flesta från Centralasien, att plantera tulpaner på boulevarderna. Samma personer var också måltavlor för intensiva värvningskampanjer, för att

inte tala om direkta påtryckningar att ansluta sig till armén. Även gatufestivalerna är tillbaka. Kommunen navigerar skickligt: ena veckan ett patriotiskt tema, nästas Kärlekens tiger, huvudstadens vetenskapliga arv ... Borgmästaren Sergej Sobjanin inviger tunnelbanestationer i ett tempo som skulle få andra europeiska metropoler att blekna.

Man bryr sig inte längre om de förändringar de internationella sanktionerna medfört eller att utländska företag gett sig av. På lyxrestaurangerna äter kunderna bara så mycket mer ostron från Krim eller Fjärran Östern – franska ostron har blivit svårare att få tag på. De unga trängs på *Vkusno i totjka* ("Det är bra och sen är det allt"), det märke som ersatt MacDonald's, utan att bryr sig. De som gillar Coca-Cola har övergått till *Dobry-Cola national* ("den hyggliga Colan", för i Ryssland, precis som i Sovjetunionen tidigare, kan inget vara annat än "hyggligt", inklusive utrikespolitiken); eller också kommer man över originalbuteljer med etiketter som anger att de tillverkats i Bagram i Afghanistan. Pris: knappt en euro, ett av miraklen i den "parallella importen" i Ryssland.

Kinesiska bilar har blivit lika vardagliga som koreansk kosmetika eller turkiska kläder. Konsekvenserna av denna stora förändring är mer oviss när det gäller mediciner, en del sådana råder det kronisk brist på. På supermarknaderna bryr man sig inte längre om att några märken försvunnit, västliga företag som lämnat den ryska marknaden inskränker sig ofta till att ange "tekniska orsaker" som skäl.

Biograferna har bromsat publikbortfallet genom att öppet visa piratkopior av amerikanska filmer. Ägarna bryr sig allt mindre om att hitta svepskäl: för *Avatar 2* sålde biografkedjan *Kinomax* biljetter till en sju minuters kortfilm och låtsades därefter som "extrainsatt inslag" visa den tre timmar långa Hollywood-filmen.

Och så finns det de som inte syns till, som tillbringar huvuddelen av sin tid instängda hemma hos sig, deprimerade lika mycket över tillståndet i hemlandet som av nyheterna från Ukraina, som de frenetiskt följer på sina smartphones. Denna junikväll har Nina K unnat sig att för ovanlighetens skull gå ut, på en *poetry-slam*-tillställning i all diskretion anordnad på ett kafé i centrum. "Mina fritidsaktiviteter består i att jag träffar min familj och enstaka utflykter ut i naturen", säger den 37-åriga kvinnan, anställd på en reklambyrå. "Till och med då frågar jag mig om jag har rätt att vara glad. Jag vill ha kvar hel och hållen den vrede som kokar i mig."

Nina K vägrar gå på all kulturell aktivitet som har någon som helst koppling till staten: "Nästan alla teatrar är statliga eller kommunala. Och en sångare får inte uppträda om han inte visat sin lojalitet mot staten eller förhåller sig neutral till kriget ...". Om hon nu unnar sig denna poesiافتon beror det på att hon vet att deltagarna i *poetry-slam* tävlingen kommer att ta upp kriget, "och det utan omsvep, inga kodade budskap och hyckleri, som en del artister försöker med ..." Och denna kväll får man också verkligen höra flera poem om Ukraina, en del allvarliga, andra ironiska, som de här raderna om en soldat "inkallad i den partiella mobiliseringen och hemkommen partiellt". Organisatören ber om att man inte ska filma: många har vägrat upplåta lokal åt den här tävlingen, som ändå har anor. "Varför säger ingen ett enda ord om Artiom Kamardin?", undrar Nina K. Denne unge poet arresterades i september i fjol efter att offentligt ha läst ett poem mot kriget. Han säger sig ha blivit våldtagen av poliserna och väntar nu på sin dom.

Återvändande soldater

Dagen därpå, av ett märkligt sammanträffande, får Nina K ett poem av helt annat slag på *Gosuslugi*, den app som miljontals ryssar använder för sina kontakter med staten. Detta initiativ bär namnet "SommarpoeZi", med det "Z" som blivit symbolen för den speciella operationen: "Vad ska man säga om oss sedan? /Vi som levat och stridit/Vi som stridit/Så att det inte ska bli några fler krig."

Andra sådana händelser väntar Moskva. De deputerade har förberett marken för nya mobiliseringsvågor: i fortsättningen räcker det med ett enkelt meddelande på samma app, *Gosuslugi* för att få inkallelseorder. Och en dag kommer också soldaterna att komma tillbaka. Chocken kommer att bli brutal mellan dem som legat i skyttegravarna och de som levt i bubblan. I slutet av maj, på den storslagna Nikoskajagatan, attackerades inspelningen av ett clip med K-pop (koreansk musik) av ”patrioter”, som sade sig vara chockerade av den sortens lättsinne. Barer stormades och gästerna tvingade sjunga patriotiska sånger. På andra håll i Ryssland har problem med tidigare soldater inblandade blivit nästan vardagsmat: i Moskva märks spänningarna på ett mer obetydligt sätt: hårda blickar, att någon fräser till, polisens alltmer brutala agerande.

Någon gång, bara sällan, kan man på gatan stöta på män som kommit direkt från Ukraina, på permission eller som konvalescenter. Lika mycket som de slitna uniformerna och den tunga hållningen är det blicken som förråder dem – något mörkt och dystert som bryter mot all glans i centrum av Moskva, en alltför hård lyster för denna förborgerligade stad. Tidigt en majmorgon satt två av dem på kafeterian i varuhuset Azbuka Vkusa, omtalat för sina tjugiga varor till skyhöga priser: marinerade kronärtskockor, lyxig pasta, importerad mozzarella ... De båda soldaterna hade uppenbarligen inte sovit en blund, de sitter tysta. Men en av dem lutar huvudet i händerna och säger till någon osynlig publik: ”De djävlarerna. De djävlarerna. De djävlarerna ...”

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Ilja Jasjin, fängslad rysk oppositionell: [”Första tecknen på missnöje bland befolkningen redan märkbara”](#) (augusti 2022)

Nicolas Ruisseau: [Ryssland under sanktionerna: ”Det blir svårare och svårare”](#) (sept. 2022)
[Stämningar i Ryssland - artikelsamling](#) (februari 2023)

Romarc Godin: [Rysslands ekonomi på väg mot total militarisering](#) (mars 2023)

Alexej Sachnin: [Krigsmotståndet växer i det tysta i Ryssland](#) (mars 2023)

Boris Kagarlitskij: [”En seger för Putin vore det värsta som kan drabba Ryssland”](#) (april 2023)

Benoît Vitkine: [I Ryssland tjänar segern 1945 kulden av ett krig utan slut](#) (maj 2023)

[Vart går Ryssland? Olycksbådande ideologiska tendenser](#) (internationell press, april 2022)